

Список використаних джерел:

1. Азоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. М.: НОВОСТИ 2, 2000. 255 с.
2. Васильчак С.В., Семак С.С. Формування конкурентоспроможності туристичних підприємств у контексті забезпечення економічної безпеки. Економічний вісник Донбасу. 2014. № 3(37). С. 61–64.
3. Гаврилюк С.П. Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу: навч. посіб. К.: КНТЕУ, 2006. 180 с.
4. Кокорєва О.В. Маркетингове дослідження діяльності туристичного підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 4. С. 245–251.
5. Методи аналізування конкурентоспроможності підприємств / О.Є. Кузьмін, Л.І. Чернобай, О.П. Романко. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.10. С. 159–166.
6. Ламбен Ж.Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок; пер. с англ. под ред. В.В. Колганова. СПб.: Питер, 2004. 800 с.
7. Нефедова О.Г. Конкурентоспроможність в умовах зовнішніх змін. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2007. № 5. Т. 2. С. 212–215.
8. Портер М. Конкуренция; пер. с англ. М.: Вильямс, 2005. 608 с.
9. Світова рада з туризму та подорожей / World Travel & Tourism Council. URL: <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impactresearch/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf>.
10. Солов'янчик А.В. Аналіз чинників, що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємств ринку туристичних послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2015. Вип. 5. С. 130–133.
11. Ткаченко Т.І. Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку. Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. 2012. № 2(79). С. 96–104.
12. Туризм – мировая и региональная статистика, национальные данные, карты и рейтинги. URL: <http://knoema.ru>.
13. Туристична діяльність в Україні у 2016 році: стат. зб. К.: Державна служба статистики України, 2017. С. 14–24.
14. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учеб. пособ. М.: Эксмо, 2004. 544 с.

УДК 332.143+336.145

Удовиченко С.М.,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач сектору інтелектуальної власності
та правового забезпечення,
*Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція
Національної академії аграрних наук України*

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Удовиченко С.М. До питання розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу Донецької області. У статті досліджено інноваційно-інвестиційний стан науки в Донецькому регіоні, у тому числі аграрної. Виявлено негативну тенденцію розвитку кадрового складника: значно скорочується кількість організацій, які виконують наукові і науково-технічні роботи, зменшується чисельність наукових кадрів. Зниження результативності наукової діяльності зумовлене сучасним рівнем фінансування та капітальних інвестицій. Отже, метою державної політики щодо розвитку науки має бути забезпечення фінансування наукової діяльності на достатньому рівні. Ще одним чинником, що сприятиме розбудові наукової сфери, є розроблення правових механізмів сприяння популяризації та комерціалізації результатів науково-дослідних робіт.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційний потенціал, агропромислова галузь, аграрна наука, науково-технічний потенціал, фінансування, капітальні інвестиції, результативність, трансфер інновацій.

Удовиченко С.Н. К вопросу развития инновационно-инвестиционного потенциала Донецкой области. В статье исследовано инновационно-инвестиционное состояние науки в Донецком регионе, в том числе аграрной. Обнаружена отрицательная тенденция развития кадровой составляющей: значительно сокращается количество организаций, выполняющих научные и научно-технические работы, уменьшается численность научных кадров. Снижение результативности научной деятельности обусловлено современным уровнем финансирования и капитальных инвестиций. Следовательно, целью государственной политики по развитию науки должно быть обеспечение финансирования научной деятельности на достаточном уровне. Еще одним фактором, который будет способствовать развитию научной сферы, является разработка правовых механизмов содействия популяризации и коммерциализации результатов научно-исследовательских работ.

Ключевые слова: инновационно-инвестиционный потенциал, агропромышленная отрасль, аграрная наука, научно-технический потенциал, финансирование, капитальные инвестиции, результативность, трансфер инноваций.

Udovichenko S.N. To the question of development of innovative and investment potential of Donetsk region. The article examines the innovative and investment state of science in the Donetsk region, including the agrarian one. A negative trend in the development of the personnel component has been detected: the number of organizations performing scientific and scientific and technical work is significantly reduced, the number of scientific personnel is decreasing. Reduction in the effectiveness of scientific activity is due to the current level of financing and capital investment. Therefore, the goal of state policy for the development of science should be to ensure the level of funding for scientific activities at a sufficient level. Another factor that will contribute to the development of the scientific sphere is the development of legal mechanisms to promote the popularization and commercialization of scientific research results.

Key words: innovative and investment potential, agro-industrial branch, agrarian science, scientific and technical potential, financing, capital investments, efficiency, transfer of innovations.

Постановка проблеми. Інноваційно-інвестиційний розвиток є процесом розширеного відтворення виробничого, людського, банківського та земельного капіталу через упровадження нових технологій, продукції або послуг, організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного і комерційного характеру.

Перехід аграрних підприємств на інноваційно-інвестиційну основу розвитку дасть змогу підвищити ефективність виробництва, забезпечити продовольчу безпеку країни та потребу населення у продуктах харчування, підняти рівень добробуту населення сільських територій. І лише застосування системного підходу дасть змогу досягти вказаних цілей.

Сучасний розвиток агропромислової галузі характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Такий стан є результатом низької інноваційної активності суб'єктів господарювання. Неefективне використання інноваційного потенціалу та інвестиційних вкладень, відсутність організаційних важелів для комерціалізації новітніх розробок є перепонами на шляху євроінтеграції.

Важливу роль у процесі розбудови агропромислового комплексу відіграє аграрна наука. Результати досліджень, наукове супроводження сільськогосподарського виробництва є фундаментом стабільного й ефективного економічного зростання агропромислової галузі. З урахуванням значної кількості наукових розробок, які не реалізуються у виробництві, нагальним є питання побудови взаємовигідних відносин між наукою і бізнесом, що забезпечать входження в комерційний обіг накопичених знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інноваційно-інвестиційного середовища країни, питанням розроблення ефективної моделі розвитку економіки присвячено роботи багатьох вітчизняних учених. Значний внесок у вивчення даної проблематики зробили М. Барановський, А. Гайдуцький, В. Геєць, Б. Данилишин, Ф. Заставний, О. Шевченко, М. Малік, Л. Корецька, Д. Черваньов та ін. Автори аналізують великий спектр питань інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів і країни у цілому, проте ціла низка аспектів залишається нерозглянутою достатньою мірою. Необхідне вивчення інноваційно-інвестиційного потенціалу наукової сфери Донецької області, яка є складовою частиною інноваційної розбудови регіону.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження інноваційно-інвестиційного стану науки, у тому числі аграрної, в Донецькому регіоні та виявлення напрямів його повноцінного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Особливість інноваційної діяльності сільськогосподарської галузі полягає

у багатокладності її організаційної будови, у процесах задіяна велика кількість суб'єктів господарювання різних форм власності. Сільськогосподарські підприємства покликані забезпечувати макроекономічну функцію в державі – забезпечення продовольчої безпеки. Господарства населення виконують роль додаткових джерел виробництва продуктів харчування, що використовуються переважно для власних потреб та частково реалізуються на ринку.

За даними Державної служби статистики України [1], у 2017 р. частки основних категорій господарств у виробництві продукції сільського господарства Донецької області розподілилися майже порівну: сільськогосподарські підприємства – 57,1%, господарства населення – 42,9%. В окремих регіонах частка сільськогосподарських підприємств значно коливається. Так, у Черкаській області вона найбільша – 75,4%, у Закарпатській – найменша – 7,3%. Така структура негативно не впливає на розвиток аграрної галузі, а ставить перед сільськогосподарськими підприємствами питання піднесення рівня господарювання на більш високий технологічний рівень, зобов'язує їх удосконалити технології трансферу інновацій та забезпечувати їх упровадження у найкоротші терміни.

Серед 24 областей України в рейтингу регіонів із виробництва сільськогосподарських культур 2017 р. Донецька область займає 17-е місце з виробництва зернових і зернобобових культур, 10-е – соняшнику, 8-е – плодоягідної продукції, 19-е – овочів та картоплі. Враховуючи, що регіон є промисловим краєм, такі показники вказують на достатньо активний аграрний сектор та розвинутий ринок, що є основним чинником для здійснення інноваційної діяльності.

Специфічність проведення інноваційної діяльності в аграрному секторі визначається сезонністю сільськогосподарського виробництва, його залежністю від погодних умов, використанням живих організмів та земельних ресурсів. Донецька область за природно-кліматичними характеристиками є зоною ризикованого землеробства. Особливістю регіону є посушливість, особливо відчувається дефіцит вологи в критичні періоди розвитку сільськогосподарських культур. Отже, тільки комплексний підхід та раціональне поєднання кадрового, ресурсного та технічного потенціалу, вдосконалення організації виробництва дадуть змогу підприємствам досягати високих результатів, що активізує інноваційні процеси та виведе аграрні підприємства на конкурентоспроможний рівень.

Науково-технічний потенціал є основним чинником, який активно впливає на здійснення наукової діяльності

та являє собою сукупність усіх наукових засобів та ресурсів, що дає змогу за наявних форм організації та управління ефективно вирішувати господарські завдання.

Важливою частиною науково-технічного потенціалу є кадровий складник. Загальною тенденцією у країні є зменшення кількості наукових установ. Якщо в 2010 р. в Україні наукові та науково-технічні роботи виконували 1 303 організації, у Національній академії аграрних наук, яка представляє аграрну науку, – 119, то в 2016 р. – 972 та 86 організацій відповідно [2].

Така ж ситуація і в Донецькій області. Враховуючи великий попит на інновації, у регіоні зосереджений вагомий науково-технічний потенціал. Однак кількість організацій, які виконують наукові і науково-технічні роботи, також зменшується з кожним роком: із 2000 р. їх стало у 6,7 разів менше (табл. 1). Негативна тенденція спостерігається і за кількістю науковців: загальна чисельність виконавців скоротилася на 9,8 тис. осіб (на 98%), у т. ч. докторів наук – на 89%, кандидатів наук – на 97% [2; 3].

Якщо дослідити зміни у чисельності виконавців наукових досліджень і розробок у розрахунку на 1 000 осіб зайнятого населення (віком 15–70 років) по Україні й регіону, то теж маємо різке зниження цього показника: в Україні в 2010 р. цей показник становив 9,5, у 2015 р. – 7,5, у 2016 р. – 6,0 осіб, по області – 2,6, 2,1 та 0,25 відповідно.

Вкрай складна ситуація з науковими кадрами загрожуює занепадом науки в країні, а замалі показники

по області ведуть до знищення регіональної наукової спільноти. Результатом відсутності науки стане неспроможність регіону та країни у цілому здійснювати інноваційні перетворення, розбудовувати економіку та взагалі бути цивілізованою державою.

Аналізуючи рівень фінансування науки, бачимо значне скорочення відрахувань на науковий сектор у Донецькій області на тлі незначного, але поступового збільшення фінансування наукових досліджень в Україні, що відображено в табл. 2. Якщо в 2010 р. на науку в області спрямовувалося 6,1% коштів, у 2015 р. – 1,5%, то в 2016 р. цей показник знизився до 0,2%.

Таблиця 2

Динаміка фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок

	Україна		Донецька область	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
2010 р.	8107057,4	100	490889,6	6,1
2015 р.	11001889,5	100	165773,6	1,5
2016 р.	11530697,5	100	18902,8	0,2

Аналіз структури джерел фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок у Донецькій області (табл. 3) свідчить про суттєве скорочення фінансування наукових досліджень за всіма статтями витрат. Значне зниження видатків спостерігається із власних коштів установ, коштів організацій

Таблиця 1

Тенденції кількості наукових організацій та наукових кадрів у Донецькій області

	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2016 р.
Кількість організацій, які виконують наукові і науково-технічні роботи, одиниць	101	81	65	20	15
Кількість фахівців, які виконують наукові і науково-технічні роботи, осіб	9996	7633	5613	2134	217
із них:					
докторів наук	180	151	169	18	20
кандидатів наук	956	750	680	83	31

Таблиця 3

Структура джерел фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок, тис. грн.

	2015 р.				2016 р.			
	Україна		Донецька обл.		Україна		Донецька обл.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Усього	11001889,5	100	165773,6	1,5	11530697,5	100	18902,8	0,2
У т. ч. кошти бюджету	3992167,8	100	11393,2	0,3	3910777,9	100	3677,6	0,1
у т. ч. державного бюджету	3915356,4	100	11393,2	0,3	3700856,5	100	3677,6	0,1
Власні кошти	2783319,2	100	136543,8	4,9	1146032,5	100	12724,5	1,1
Кошти організацій державного сектору	281614,6	100	2343,5	0,8	361549,5	100	1873,3	0,5
Кошти організацій підприємницького сектору	1713368,4	100	10092,4	0,6	3369509,9	100	627,4	0,02
Кошти організацій сектору вищої освіти	3702,8	100	-	0	7374,7	100	-	0
Кошти приватних некомерційних організацій	141,7	100	-	0	2797,4	100	-	0
Кошти іноземних джерел	2077566,1	100	2128,6	0,1	2550345,8	100	-	0
Кошти інших джерел	150008,9	100	3272,1	2,2	182309,8	100	-	0

державного сектору, та зовсім перестали надходити кошти з іноземних й інших джерел.

Базою для розвитку економіки країни та її окремих галузей слугують капітальні інвестиції. З 2010 р. обсяг капітальних інвестицій в економіку України збільшився майже вдвічі (табл. 4) [3].

У Донецькій області у 2,5 рази зросли інвестиції у сфері сільського господарства та у 1,2 рази – у промисловості. У професійній, науковій та технічній діяльності й освітній галузі спостерігається скорочення капітальних надходжень, що негативно впливає на розвиток регіону.

Причини такого стану справ криються у короткозорості економічних прогнозів щодо ролі наукових досягнень у процесі інноваційних перетворень. Також значною перешкодою для фінансових надходжень є перебування регіону у зоні Операції Об'єднаних сил, що є ризиком для інвесторів під час укладання грошей у всі сфери економічної діяльності.

Результатом недофінансування науки Донецького регіону стало зменшення обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт (табл. 5): за останні п'ять років він знизився більше ніж у три рази [4].

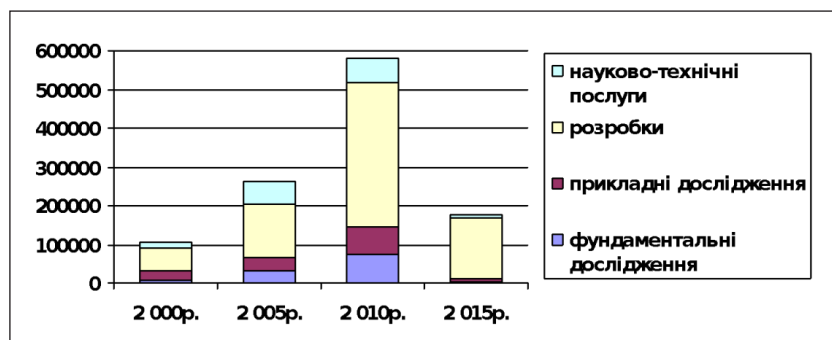

Рис. 1. Структура виконаних наукових і науково-технічних робіт

У структурі виконаних робіт наявне різке зменшення усіх обсягів робіт, особливо частки фундаментальних, прикладних досліджень і науково-технічних послуг на 95%, 87% та 92% відповідно (рис. 1). Роботи з виконання розробок у 2015 р. становили 42% від рівня 2010 р.

Починаючи з 2010 р. здійснення повноцінної наукової діяльності унеможливило значне скорочення чисельності наукових кадрів та обмеженість фінансування наукової діяльності. Такі наслідки у науковій сфері Донецької області спричинені також загальними тенденціями у розбалансованій структурі фінансування інноваційної діяльності України [5].

Незважаючи на складну ситуацію у науковій галузі, результати досліджень повинні вийти на ринок інновацій. Нині проблема трансферу результатів наукових досліджень є актуальною і перебуває у полі зору суспільства, уряду, бізнесу, самих науковців, оскільки саме вона визначає конкурентоздатність виробленої продукції, ефективність діяльності підприємств та рівень економічних перетворень.

Велике значення під час комерціалізації інноваційної розробки мають пошук потенційного споживача та встановлення ціни на об'єкт трансферу. Для цього проводяться регулярні маркетингові дослідження характеристик ринку, розподілу часток ринку між підприємствами, показників збуту, вивчення товарів конкурентів, визначення реакції на новий товар.

В аграрному секторі Донецької області найбільш розповсюдженим методом трансферу є ліцензування об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема сортів рослин. Нині ставиться питання комплексного

Таблиця 4

Капітальні інвестиції в окремі види економічної діяльності

2010 р.		2015 р.		2016 р.	
Україна	Донецька обл.	Україна	Донецька обл.	Україна	Донецька обл.
Капітальні інвестиції, всього, млн. грн.					
189061	14994	273116	8304	359216	11902
Капітальні інвестиції, % до загального обсягу інвестицій					
у сільське, лісове та рибне господарство					
6,1	3,0	11,0	6,1	14,1	7,4
у промисловість					
30,0	54,1	32,1	59,8	32,8	62,7
у професійну, наукову та технічну діяльність					
3,0	6,7	1,5	0,8	1,8	1,3
в освіту					
1,0	1,1	0,6	0,6	0,6	0,5

Таблиця 5

Обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт у Донецькій області, тис. грн.

	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.
Фундаментальні дослідження	7791,9	31247,7	75680,8	3575,5
Прикладні дослідження	22055,9	37173,6	71108,1	9416,6
Розробки	59403,3	136111,8	371316,6	156422,5
Науково-технічні послуги	15357,0	57365,9	61236,8	5255,1
Всього у фактичних цінах	104608,1	261899,0	579342,3	174669,7

використання сортів рослин із технологічно-інноваційними елементами їх вирощування.

На думку В.М. Тимчука [6, с. 87], діючі агротехнології (базові технології + додаткові елементи з ознаками інноваційності) є достатньо доступними для користувачів, тому спонукати їх вкладати додаткові кошти без реального і гарантованого отримання економічного ефекту щонайменше безперспективно.

Вирішення питання виробництва сільськогосподарської продукції на основі передання прав на використання сорту та елементів технології його вирощування потребує комплексного підходу.

Висновки. Дослідження інноваційно-інвестиційного потенціалу Донецької області, зокрема аграрної науки, виявили негативну тенденцію його розвитку. Найголовнішим чинником повільного регресу є довготривале скорочення фінансування наукових і науково-технічних робіт. Також суттєво зменшилися капітальні інвестиції в наукову сферу.

Результатом недофінансування стало скорочення кількості організацій, які виконують наукові і науково-технічні роботи, та наукових кадрів. Це, своєю чергою, призвело до значного зменшення обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт.

Оскільки результати фундаментальних та прикладних досліджень не завжди стають інноваціями і виходять на ринок, самофінансування науки є безперспективним, тому забезпечення рівня фінансування наукової діяльності на достатньому рівні залишається прерогативою держави.

Розбудова правової держави, громадянського суспільства, врешті-решт, формування духовно багатой особистості немислимі без наукових досліджень. Отже, метою державної політики щодо розвитку науки має бути розроблення правових механізмів сприяння популяризації та комерціалізації результатів науково-дослідних робіт, що дасть змогу залучати додаткові кошти для проведення досліджень та трансферу наукових розробок.

Список використаних джерел:

1. Продукція сільського господарства (2010–2017). URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.07.2018).
2. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні», 2016. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.07.2018).
3. Статистичний збірник «Регіони України». 2016. Ч. II. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.07.2018).
4. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт. URL: <http://www.donetskstat.gov.ua> (дата звернення: 16.07.2018).
5. Ляшенко О.М. Результативність бюджетного фінансування наукових досліджень в Україні. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/biudzheta_fin-58b32.pdf (дата звернення: 20.07.2018).
6. Тимчук В.М. Проблемні питання трансферу технологій в АПК. Посібник українського хлібороба. 2014. № 1. С. 86–88.

УДК 330.3

Халилов А.Э.,
кандидат экономических наук
доцент кафедры менеджмента,
Международный университет бизнеса и права

СТАТИСТИКА ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ В НАЦИОНАЛЬНОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Халилов А.Э. Статистика производственной системы в национальном хозяйстве. В статье рассмотрена инновационная производственная система Украины. В большей части динамика положительная, но возникает необходимость поиска финансов. В воспроизводственную систему страны вовлечены основные категории, которые должны обеспечить технологическую безопасность Украины.

Ключевые слова: решение, экономический агент, производство, промышленность, воспроизводственная система.

Халілов А.Е. Статистика виробничої системи в національному господарстві. У статті розглянуто інноваційну виробничу систему України. У більшій частині динаміка позитивна, але виникає необхідність пошуку фінансів. У відтворювальну систему країни залучені основні категорії, які повинні забезпечити технологічну безпеку України.

Ключові слова: рішення, економічний агент, виробництво, промисловість, відтворювальна система.

Khalilov A.E. Statistics of the production system in the national economy. The article considers the innovative production system of Ukraine. Most of the dynamics are positive, but there is a need to find finance. The main categories are involved in the country's reproductive system, which should ensure the technological safety of the country.

Key words: solution, economic agent, production, industry, reproductive system.